

Bulgar Eksarh'ı Yosif'in Eksarhlığa Tayininin Yirmi Beşinci Yıl Kutlamaları

*The Twenty-fifth Anniversary Celebrations of the Appointment of Yosif
to the Bulgarian Exarchate*

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Baha ÖZTUNÇ*

Özet

Bulgarlar, Osmanlı devleti'nde dini açıdan Ortodoks Rum Patrikhanesi'ne bağlı olarak bulunmaktaydılar. Bu durumdan zaman içerisinde rahatsız olan Bulgar Milleti 1870 yılında "Bağımsız Bulgar Kilisesi"ni kurdular. Kurulan Kilisenin Eksarhlarından birisi de Eksarh Yosifti. Yosif Efendi göreve getiriliş tarihi olan 1877'den 1915 yılında ölünceye kadar otuz sekiz sene bu görevi yürütmüştür. Çalışmamızın konusunu Yosif Efendi'nin göreve getirilişinin yirmi beşinci yıldönümünde yapılan kutlamalar oluşturmaktadır. Bulgaristan'dan Eksarhı tebrik için gelecek heyet ile ilgili süreç, heyetin kaç kişiden oluşacağı meselesi ve kimlerden müteşekkil olduğu konuları açıklanmaya çalışılacaktır. Heyetin İstanbul'da katıldığı törenler, ziyaret ettiği devlet görevlileri ve kurumlar da çalışmamızda üzerinde duracağımız konular arasındadır. Ayrıca Bulgar basımından örneklerle kutlama ziyaretine Bulgaristan'ın bakış açısı ortaya konulacaktır. Çalışmamızda Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki çeşitli tasniflerde bulunan belgelerden, dönemin basınından ve konu ile ilgili araştırma eserlerden yararlanılacaktır.

Anahtar kelimeler: 1902, Bulgaristan, Eksarh, resmi tören, basın.

Abstract

Bulgarians, were engaged in religious terms, Greek Orthodox Patriarchate on the Ottoman Empire. When this situation uncomfortable in the Bulgarian nation established an "Independent Bulgarian Church" at 1870. One of the established church Exarch was Yosif Effendi. Yosif Effendi thirty-eight years from 1877 until his death in 1915 that first brought this historic mission carried out this task. The subject of our study constitutes Yusuf Effendi made the twenty-fifth anniversary celebrations of the first brought to this task. Process about the future delegation from the Bulgaria for the congratulate Exarch, the problem will consist of many people's committee and who are the topics that will be explained. The delegation attended the ceremonies in Istanbul, visited by government officials and institutions are among the issues we focus on in our work. It will also set out the scope of the Bulgaria to celebration visit from the Bulgarian media. We will benefited from documents in a variety of the funds of the Prime Ministry Ottoman Archives, newspapers of the period and research works.

Keywords: 1902, Bulgaria, Exarch, official ceremony, press.

* Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, bahaoztunc@gmail.com

Osmanlılar, Bulgar Devleti ile ilk siyasî temaslarını I. Murad döneminde Edirne ve Filibe'nin alınmasıyla sınır komşusu hâline gelerek sağlamıştır. Bulgar Devleti'nin Osmanlı Devleti tarafından ele geçirilme süreci ise Halil İncalcık'ın ortaya koyduğu Osmanlı Fetih Yöntemleri altında iki aşamada gerçekleşmiştir. Bu aşamalar müttefiklik ve vassallık dönemi ile yerel hanedanların tasfiyesi dönemini kapsar. 1361-1377 arası dönem ilk aşamanın gerçekleştiği dönem olup, 1377-1396 arası ise ikinci dönemdir. 1396'da Dobruca Despotluğu ve Vidin Çarlığı'nın ortadan kaldırılmasıyla Bulgaristan'daki Osmanlı fetihleri tamamlanmıştır **[Kayapınar 2013: 317-329]**.

Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan halkları yönetmek noktasında; temeli İslam Hukuku'na dayanan ve toplulukların bağlı buldukları din ya da mezhep esasına göre ayrılan bir yönetim sistemi oluşturmuş ve Millet Sistemi adını vermiştir **[Eryılmaz 1990: 17]**. Hıristiyanlık inancının Ortodoks Mezhebi'ni kabul etmiş olan Bulgar Milleti'nin bu sistem içerisindeki yeri İstanbul'un fethinden hemen sonra 1454 yılında Gennadios ismini alan Georgios Skolarios'un Fatih tarafından Ortodoks Milleti'nin başı sıfatıyla Patrik olarak atanmasıyla belli olmuştu **[Jelavich 2009: 54]**. Bu arada Bulgar Millî Kilisesi olan Tırnova'daki Ortodoks Kilisesi de kapatılmıştı **[Yalçınkaya 2006: 322]**.

Osmanlı Devleti'nin yönetiminden; "*Osmanlı Padişahlarının kendileri hakkında gösterdikleri muameleyi, Halife Hazret-i Ömer'in Kudüs'e gittiği vakit oradaki Patrik'e ve Hristiyan ahaliye gösterdiği davranışa benzeten Bulgarlar*" **[Ayдын 1993: 1273]**. çok memnundu. Rum Patrikhânesi'ne bağlılık hususunda ise aynı kanaatte değillerdi. Bu bağlılık Bulgar Milleti tarafından özellikle de 18. yüzyıldan itibaren Rum Patrikhânesi'nin kendilerine karşı tutumunu baskıcı ve benliklerini kaybettirmeye yönelik olarak görmesiyle birlikte bir parçalanma sürecine girmişti **[Güllü 2011: 120]**. Bu süreç Sultan Abdülaziz'in Bulgarların bağımsız kiliselerini kurmasına izin veren 11 Mart 1870 tarihli ve on bir maddeden oluşan fermanıyla tamamlanmıştır **[Güllü 2011: 121]**.

Bu tarihten itibaren faaliyet gösterecek olan Bağımsız Bulgar Kilisesi'nin ilk Eksarhı¹ Osmanlı Devleti tarafından 6 Mart 1872 tarihinde atanmıştır. Eksarhlığın ilk resmî lideri olarak tayin edilen kişi ise Antim Efendi'dir **[Sevfe 2011: 166]**. Tüm bu gelişmelerin yaşandığı dönem Osmanlı Tarihi'nin artık eski gücünden çok uzak olduğu ve sürekli gerek iç gerekse dış gailelerle uğraştığı bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nin Rumeli diye adlandırılan topraklarında uzun süredir devam eden karışıklık ve isyan hareketleri hız kesmeden devam etmekteydi. Bulgarların da bu isyan hareketlerinde sıklıkla yer alması ve Eksarh Antim'in bu konuda hiçbir faaliyet yapmamakla suçlanması ile artık güvenilmez bir isim haline gelen Bulgar Eksarhı Antim 26 Nisan 1877 tarihli bir irade ile Eksarhlık makamından azledilmiştir **[Koyuncu 1998: 137]**. Yerine ise daha sonra Eksarh olacak Yosif Efendi vekil olarak getirilmiştir **[Hacısalıhoğlu 2015: 139]**.

Yosif'in Eksarhlığa Tayini

Kalofer kasabasında doğan Yosif'in asıl adı Lazar Yovçev'dir. Lazar daha 5 yaşında yetim kalmıştır. Eğitimine doğduğu şehirde başlasa da yardımseverler tarafından gönderildiği İstanbul Bebek'teki Fransız Koleji'nde devam etmiştir. Paris'te Sorbon Üniversitesi'nde hukuk eğitimi alan Lazar, 1870 yılında İstanbul'a gelmiştir. Çeşitli gazetelerde editörlük yapmış ve bu sırada Eksarh Antim'in dikkatini çekerek 1872 yılında Bulgar Eksarhlığı Genel Sekreterliği'ne

¹ Eksarh: Rumların başpapazlarının unvanı olan "Patrik"e mukabil Bulgarların baş papazları hakkında kullanılır bir tabirdir. Bk. **[Pakalın 1993: 515]**

getirilmiştir. Aynı yıl ruhbanlığı seçerek Yosif ismini alan Lazar 1876 yılı başında Lofça Metropoliti olarak göreve başlamıştır [Hacısalihoğlu 2015: 138-139].

Antim'in azledilmesinden sonra vekaletle yönetilen Bulgar Eksarhlığı için Sinod ve Karma Meclis, Eksarhlık yapabilecek 3 ismi Osmanlı Devleti'ne önerdi. Bunlar arasından 6 Mayıs 1877 tarihinde Lofça Metropoliti Yosif Efendi Eksarh seçildi. Bu seçim Sultan Abdülaziz tarafından da uygun görüldü. Yosif'in Eksarhlığa tayinini ilan eden Berât-ı Âli ise 24 Mayıs 1877 tarihinde çıkmıştır [Koyuncu 1998: 137].

Foto 1: Eksarh Yosif'in Mührü.

[BOA.Y.PRK.MK., 11/36, lef 2, 17 Nisan 1318/30 Nisan 1902]

Yosif'in Eksarhlığa Tayininin Yirmi Beşinci Yıl Kutlamaları

Eksarh Yosif'in 6 Mayıs 1902 tarihinde bu göreve tayin edilmesinin yirmi beşinci yılı şerefine bazı kutlamalar yapılmıştır. Bu bağlamda Eksarh Osmanlı Devleti tarafından taltif edildiği gibi kendisini tebrik için Bulgaristan'dan da bir heyet de gönderilmiştir.

Yosif Efendi'ye Osmanlı Devleti tarafından 29 Nisan 1902 tarihinde, yirmi beşinci görev yılı nedeniyle Murassa Osmanlı nişanı verilmesi uygun görülmüştür. Sadrazam Eksarha nişan verilmesinin uygunluğunu "*Eksarh için şu sırada bir nişan taltif-i 'âli ibrâzı buyurulsa kendisince ve Bulgarlarca mûcib-i te'sîr olması mütefehhim olduğundan mûmâ-ileyhin sâ'ir rû'esâ-yı mezâhib derecesinde nişân-ı 'âli ile taltifi münâsib olacağı*" sözleriyle ifade etmiştir [BOA.Y.A.HUS., 428/12, 16 Nisan 1318/29 Nisan 1902; BOA.BEO., 1844/138294, 28 Nisan 1318/11 Mayıs 1902; Asır, nr:678, 25 Nisan 1318/8 Mayıs 1902, s.1]. Durumun Eksarha bildirilmesi için de Sadâret'ten Adliye ve Mezâhib Nezâreti'ne bir yazı gönderilmiş [Koyuncu 1998: 140; BOA.BEO., 1837/137720, 16 Nisan 1318/29 Nisan 1902], ayrıca Bulgaristan Komiserliğine de aynı minvalde bir telgraf çekilmiştir [BOA.Y.A.HUS., 428/36, lef 2, 16 Nisan 1318/29 Nisan 1902]. Eksarh Yosif nişanı aldığı gün ertesi günü Pâdişâh'a gönderdiği teşekkür arızasında özetle şu ifadelerde bulunmuştur: Padişâhımızın hiç hak etmediğim halde tarafıma vermeyi uygun gördüğü nişandan dolayı çok mutluyum. Gerek beni ve gerekse cemaatimden olanları hiçbir zaman üzmeden Padişâhımıza bu vesile ile tekrar dua etme fırsatı buldum. Bu ifadeler ile yazılan teşekkür yazısı ve Padişâhın ömür ve bereketine edilen dua "Amin sümme ve sümme amin" denilerek biter [BOA.Y.PRK.MK., 11/36, lef 1, 17 Nisan 1318/30 Nisan 1902; BOA.Y.A.HUS., 428/45, lef 1-3 21 Nisan 1318/4 Mayıs 1902]. Yosif Efendi Eksarhlığa tayininin yıldönümü olan 6 Mayıs 1902 günü Fener'de bulunan Bulgar Kilisesi'ne ruhani reislerle Bulgar milletinin önde gelenlerinin

bulunacağı ve kendisinin başkanlık edeceği bir ayın düzenleneceğini de bizzat Padişâh'a yazdığı arzda bildirir. Yapılacak olan ayinde milletçe şükran duydukları Osmanlı Padişâhına da dua edeceklerini ağdalı cümlelerle ifade eder [BOA.Y.PRK.MK., 11/36, lef 2, 17 Nisan 1318/30 Nisan 1902; BOA.Y.A.HUS., 428/43, lef 1-3, 21 Nisan 1318/4 Mayıs 1902].

Bulgaristan Tebrik Heyeti'nin İstanbul'a Gelişi

Bulgaristan'dan İstanbul'a Eksarhı tebrik için bir heyet gönderilmesine karar verildikten sonra gönderilecek heyetin kaç kişiden oluşacağı konusunda Osmanlı Devleti ile Bulgaristan Prensligi arasında bazı yazışmalar yapılmıştır. Yapılan yazışmalarda Bulgaristan'dan gelecek heyetin sayısının 60-70 dolaylarında olacağı [BOA.HR.SFR.04., 379/92, lef 1, 21 Nisan 1318/4 Mayıs 1902] ve bu sayının fazlalığı mevzu bahis edilerek bu sayının azaltılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Konu ile ilgili bizzat Sadrazam tarafından şu hususlar dile getirilmiştir. Bulgaristan'dan gelecek tebrik heyetinde elli kişinin olacağı ifade edilmiş olmakla birlikte bu kadar kalabalık bir heyetin gelmesi şu an için çok da uygun değildir. Bu yöndeki mütalaamız Bulgaristan tarafından da uygun görülmeyle birlikte, tebrik için 2-3 kişi bile gelse maksadın hâsıl olması hasebiyle yeterli olacağı belirtilmiştir [BOA.Y.A.HUS., 428/12, 16 Nisan 1318/29 Nisan 1902]. Bulgaristan Komiserliği'nden gelen cevabi yazıda İstanbul'a gelecek olan heyetin kalabalık olmayacağı ve özel bir trenle de gitmeyecekleri bildirilmekteydi [BOA.Y.A.HUS., 428/36, lef 3, 17 Nisan 1318/30 Nisan 1902]. Burada şu hususu da ifade etmekte yarar vardır ki Eksarhı tebrik için gelecek heyet haricinde de aslında gelmeye istekli pek çok kesimin bulunmaktaydı. Konu ile ilgili Dâhiliye Nezâreti'nden Sadâret'e gönderilen bir yazıda, Manastır Vilâyeti'nden kendilerine gelen haberde Eksarhı tebrik için Bulgar papazlar ve okul müdürlerinden oluşan bir grubun İstanbul'a gelmekte olduğunun bildirildiği ayrıca Bulgaristan ve Şarki Rumeli Vilâyeti'nden de bu gibi bir çok Bulgarın İstanbul'a geleceklerinin haber alındığı ifade edilmiştir [BOA.BEO., 1839/137914, lef 2, 20 Nisan 1318/3 Mayıs 1902]. Sadâret tarafından aynı gün Dâhiliye Nezâreti'ne konuya cevaben gönderilen yazıda ise Eksarhı tebrik için Bulgaristan'dan gelecek heyetin çok sınırlı olduğunun Bulgaristan Komiserliği'nden alınan cevaptan anlaşıldığı ve bizzat Bulgar Eksarhı'nın da diğer vilayetlerden gelecek kimseler olursa sayısının çok sınırlı olmasını istediği ve bu yönde gereken adımların atılmasını ifade etmiştir [BOA.BEO., 1839/137914, lef 1, 20 Nisan 1318/3 Mayıs 1902].

Bulgaristan Kapı Kethüdalığı² 4 Mayıs 1902 Pazar günü gönderdiği tezkirede Eksarhı tebrik için gelecek heyetin Sofya'dan normal tarifeli bir tren ile İstanbul'a hareket edeceği ve ertesi gün İstanbul'da olacağı belirterek yaklaşık yirmi kişiden oluşan heyetin başında Prens Ferdinand adına; General Nikolayef ve yâver-i harcı süvari yüzbaşısı Mösyö İstoyanof, Meclis-i Vükela adına; Dahiliye Nazırı Mösyö Lutskanof ve Sen Sinod namına da Sofya Metropolidi Monsenyör Parteni bulunduğunu bildirmiştir [BOA.Y.A.HUS., 428/36, lef 2, 21 Nisan 1318/4 Mayıs 1902; BOA.HR.SFR.04., 379/91, 20 Nisan 1318/3 Mayıs 1902]. Sadrazam aynı gün durumu II. Abdülhamid'e sunmuş ve gelecek olan heyetin karşılanması hususunda Padişâhın uygun gördüğü bir yaverinin ve bir sadaret tercümanının heyeti karşılamak üzere Sirkeci'ye gönderilmesinin uygun olacağını belirtmiştir [BOA.Y.A.HUS., 428/36, lef 1, 21 Nisan 1318/4 Mayıs 1902]. Bu esnada İstanbul'a gidecek heyetin sayısı da belli olmuştu. Bulgaristan komiseri Ali Ferruh Bey'in sadarete gönderdiği telgrafta heyette; Prens Ferdinand'ı ve hükümeti temsilen bulunan görevlilerin yanında ruhban sınıfının temsilcileri, belediye görevlileri ile okul

² Kapı Kethüdası; Valilerle Sancak beylerinin dairelerinin ve patrikhanenin Bâb-ı Âli ve resmi dairelerdeki işlerini takip etmek üzere tayin eyledikleri memura verilen addır. Bk. [Pakalın 1993: 179]

müdürlerinin de bulunduğu toplam yirmi dört kişinin bulunacağı ifade edilmekteydi [BOA.Y.A.HUS., 428/48, İef 2, 20 Nisan 1318/3 Mayıs 1902]. Ali Ferruh Bey'in aynı gün gönderdiği bir başka telgrafta da Bulgaristan'dan gelecek heyetin kimlerden oluştuğunu gösterir bir tablo bulunmaktaydı. Bu tabloya göre heyet şu isimlerden oluşmaktaydı:

Kimin Adına Geldiği	Gelenin Adı
Prens Hazretleri nâmına	Ser-Yâver General Nikolayef Efendi
Prens Hazretleri nâmına	Yâverândan Yüzbaşı İstoyanof Efendi
Hey'et-i Nazar nâmına	Dâhiliye Nâzırı Lutskanof Efendi
Sinod Meclis A'zâsından Sofya Metropolidi Monsenyör Parteni	
Sofya Cema'at-i Edebiyesi nâmına	Tebrikât Komisyonu Re'isi Doktor Molof Efendi
Sofya Mekteb-i 'âlisi müfettişi	Nelatarski Efendi
Sofya Mekteb-i 'âlisi hukuk kısmının en kıdemlisi	Yosif Efendi
Hâriciye ve Mezâhib Nezâreti nâmına	Matof Efendi
Ma'ârif Nezâreti nâmına	Tabakof Efendi
Bulgaristan cema'at-i edebiye ve fennesi nâmına	Mileniç Efendi
Sofya Belediye Re'isi nâmına	Çernef Efendi
Filibe Belediye Re'isi nâmına	Cuyzof Efendi
Ruscuk Belediye Re'isi nâmına	Martinof Efendi
Vidin Belediye Re'isi nâmına	Ayvanof Efendi
Lofça Belediye Re'isi nâmına	Miçef Efendi
Eski Zağra Belediye Re'isi nâmına	Kabakoeff Efendi
Bergos Belediye Re'isi nâmına	Bogoef Efendi ³
Tırnova Belediye a'zâsından	Silavkof Efendi
Varna Belediye a'zâsından	Bakırcıyef Efendi
Rilo Manastırı Baş Papazı Arhimandrit	Yovaniki Efendi
Filibe Hey'et-i rûhâniye a'zâsından Arhimandrit	İvan Koef Efendi
Tırnova Hey'et-i rûhâniye a'zâsından Arhimandrit	Anço Teodosiyef Efendi
Bulgaristan cema'at-i hayriyesi nâmına	Vazof Efendi
Bulgaristan cema'at-i hayriyesi nâmına	Kalopof Efendi

Tablo 1: Bulgaristan'dan Gelecek Tebrik Heyeti.
[BOA.Y.A.HUS., 428/48, İef 2-3, 20 Nisan 1318/3 Mayıs 1902].

Tabloda görüldüğü üzere Prens Ferdinand'ı temsilen birisi prensin başyaveri olmak üzere iki kişi meclis adına dahiliye bakanı, sinod meclisini temsilen bir kişi, maarif ve hariciye ve mezahip nezareti adına iki kişi, dokuz belediyeyi temsilen birer kişi, üç ruhban, Sofya mekteb-i

³ Bogoef Efendi o sırada Bergos Sancağı'nın Belediye Başkanlığı görevini yürütmekteydi. Bk. [BOA.HR.SFR.04., 673/48, 23 Nisan 1318/6 Mayıs 1902].

alisini temsilen iki kişi ve Bulgaristan fen ve edebiyat heyeti ile Bulgar hayır cemiyetleri adına da dört kişi bulunmaktaydı.

Ancak İstanbul'a bu heyetten başka kişilerin de geldiğini İstanbul basınından öğreniyoruz. İkdâm gazetesinin 6 Mayıs 1902 tarihli sayısında "*Dün sabah Bulgaristan'dan şehrimize gelen zevât ber-vech-i âtîdir*" başlığı altında gelen kişileri yazdığı sütunda şu isimler görülmektedir:

Prens Ferdinand Hazretleri nâmına müşârû'n-ileyh hazretlerinin yâverleri Harbiye Nâzırı sâbıkı General Nikolayef ile Binbaşî İstoyanef.
Meclis-i Nazar nâmına Dâhiliye Nâzırı Ludskaf Efendi.
Bulgar Sinod Meclisi nâmına Sofya Metropolidi Parteni Efendi.
Hâriciye ve Mezâhib Nezâreti nâmına Mezâhib Müdürü Matof Efendi.
Ma'ârif Nezâreti nâmına Tabakof Efendi.
Sofya Cem'iyât-i Edebiye ve 'İlmiyesi nâmına Doktor MiliyetişEfendi
Cem'iyât-ı Hayriye nâmına Bulgar şu'arâ-yı meshûresinden Ma'ârif Nâzır-ı sâbıkı İvan Vazof Efendi ile Kalopof Efendi
Eksarh Efendi hazretlerinin Bulgaristan'daki vekîli olan Lofça Metropolidi
Rilo Manastırı Baş Râhibi Arhimandrit Yanikiye, Tırnovi'den Râhib Teodorof
Bunlardan Başka Geçen Hafta Şehrimize Gelen Zevât:
Edirne Bulgar cemâ'ati Kilise vekîli Arhimandrit Sofroni
Bulgar Mektebi direktörü Gülmezof
Bulgar mekâtibi müfettişi Kotef Efendiler
Ve sâ'ire

Tablo 2: İkdâm Gazetesine Göre Bulgaristan'dan Gelecek Tebrîk Heyeti.⁴
[İkdâm, nr: 2830, 23 Nisan 1318/6 Mayıs 1902, s 1.]

Tabloda Bulgaristan'dan gelen resmi heyetin sadece on iki tanesinin ismine yer verilmiştir. Ayrıca bir önceki hafta da aralarında Edirne Bulgar cemaati kilise vekili, Bulgar mektep direktörü ve müfettişinin de bulunduğu kimselerin İstanbul'a geldiği görülmektedir. Bulgaristan ve Şarki Rumeli'deki pek çok şehirden Bulgarın bu törene gelmek istedikleri yönündeki duyumları tekrar hatırlayacak olursak yapılacak olan törene gerek Osmanlı Devleti içerisinde gerekse dışarıdan başka kişilerin de katıldığını söylemek doğru bir tespit olacaktır.

Bulgar tebrîk heyetini taşıyan tren 5 Mayıs 1902 pazartesi günü Sirkeci Garı'na gelmiştir [BOA.BEO., 1841/138016, İef 2, 22 Nisan 1318/5 Mayıs 1902; Servet, 243, 22 Nisan 1318/5 Mayıs 1902, s 1]. Heyet Ferik Ahmed Ali ile sadaret tercümanı Hayreddin Bey tarafından karşılanmış ve Beyoğlu'ndaki çeşitli otellere yerleştirilmişlerdir [İkdâm 2830, 23 Nisan 1318/6 Mayıs 1902, s 1].

Bulgar Prensi Ferdinand İstanbul'a iki yaverini gönderdiği gibi kendisi de bir telgrafla Yosif Efendi'yi kutlamıştır. Sofya'da çıkan Novvek gazetesinin 8 Mayıs 1902 tarihli nüshasında hem Prens Ferdinand'ın hem de cevaben Eksarh Yosif'in gönderdiği telgraflara yer verilmiştir. Prens Ferdinand'ın gönderdiği telgrafta özetle şu ifadeler yer almaktaydı; Eksarhlık makamınıza tayininizin yirmi beşinci yılı olması hasebiyle yaptığınız hizmetlere teşekkürümü Bulgar milletinin bir kısmının önderi olarak kabul ediniz. Yaptığınız değerli hizmetleri yakından

⁴ Tablo 1'de yer alan isimlerin bazıları gazete haberinde farklı şekilde yazılmıştır. İsimler anlaşılabilirliğinden haberde geçen yazımlarıyla vermeyi uygun gördük.

takip etmekte ve bu hizmetlerin devamını temenni etmekteyim. Prens telgrafını "en sâdik oğullarınızım" ifadesiyle bitirmiştir. Eksarh Yosif bu telgrafa aynı gün verdiği cevapta; Ferdinand'ın gönderdiği telgraftan duyduğu mutluluğu ifade ettikten sonra Prens Ferdinand başta olmak üzere bütün Bulgarlar için dua ettiğini belirtmiştir [BOA.Y.A.HUS., 429/82, lef 1-2, 14 Mayıs 1318/27 Mayıs 1902]. Bulgaristan Hükümeti de Eksarh Yosif'e telgraf gönderen kurumlar arasındandır Başbakan Danef imzalı telgrafta şu ifadeler yer almaktadır: "*Bulgaristan hükûmeti bi'l-cümle Bulgar milletiyle berâber Eksarhlığa ta'yininizin yirmi beşinci Sene-i devriyesini tebrîk ve Bulgaristan ahâlsî ile kilisesi hakkındaki hîdemât-ı mebrûrenizi yâd ederek Bulgarların re'is-i rûhânîsi olan zât-ı 'âînîzi tebrîk ve müddet-i medîde işbu hîdemât-ı mebrûrede devâm eylemeniz temenniyâtını tekrâr eder*". Eksarh da aynı gün hükûmete teşekkürlerini sunan bir talgraf çekmiştir [BOA.A.MTZ.04., 77/42, lef 6-8, 1 Mayıs 1318/14 Mayıs 1902].

25. Memuriyet Yılı İçin Yapılan Ayinler ve Bulgar Heyetinin İstanbul'daki Faaliyetleri

Eksarh Yosif başkanlığında Fener'deki Bulgar Kilisesi'nde 6 Mayıs 1902 Salı günü bir ayin tertib edilmiştir. Ayin ile ilgili bilgileri Osmanlı basınından ayrıntılı bir şekilde takip edebilmekteyiz. Ayine, Bulgaristan'dan gelen heyetten başka diğer vilayetlerden gelen metropolit ve din adamları da katılmış ve yapılan ayinde II. Abdülhamid'e de dua edilmiştir. Eksarh Yosif Efendi öğleden sonra saat 7'den 9'a kadar Ortaköy'deki Eksarhhâne'de tebrikleri kabul etmiştir [Servet, nr:244, 23 Nisan 1318/6 Mayıs 1902, s 2]. İkdâm gazetesi konuyla ilgili bir gün sonra verdiği "Bulgar Eksarhı" başlıklı haberde yapılan ayinde Bulgar Kilisesi'nin defne dallarıyla süslendiğini belirtmiş ve heyetin karşılaştıkları güzel karşılamadan dolayı Padişaha teşekkür ettikleri de ifade edilmiştir [İkdâm 2830, 24 Nisan 1318/7 Mayıs 1902, s 2]. İkdâm gazetesi 8 Mayıs 1902 tarihli nüshasında Eksarhlık kutlamaları ile ilgili şu bilgileri vermektedir: 7 Mayıs Çarşamba sabahı Ortaköy'deki Eksarhhane Kilisesi'nde manastır Bulgar metropolidi tarafından bir ayin tertip edilmiş, ayinden sonra Eksarh Efendi Bulgar okulları ve cemaat vekillerinin tebriklerini kabul etmiştir. Eksarhı Sadrazam Sait Paşa adına sadaret tercümanı Hayreddin Bey tebrik etmiştir. Ayrıca Avusturya ve Macaristan sefârethânesinin ateşemiliter ve tercümanı, Fransa ve İngiltere sefârethâneleri tercümanları, Ermeni Ortodoks ve Ermeni Katolik patrikleri de Yosif Efendi'yi tebrik etmek için Eksarhhaneye gelenler arasında bulunmaktadır. Haber 8 Mayıs Perşembe öğlen Eksarh Yosif tarafından Pera Palas Oteli'nde Bulgaristan'dan gelen heyet, Eksarhhane Kapı Kethüdası Naçef Efendi ile başkatip ve okul müdürlerinin bulunduğu kalabalık bir topluluk için bir ziyafet verdiği ve heyetin Cuma günü Bulgaristan'a dönecekleri bilgisi ile bitmiştir [İkdâm 2832, 25 Nisan 1318/8 Mayıs 1902, s 2]. Eksarhın verdiği ziyafetle ilgili İkdâm gazetesi başka bilgiler de vermektedir ki 10 Mayıs 1902 tarihli sayısında ziyafetin alafanga saat üçe kadar sürdüğü ve ziyafetin sonunda Padişah'a dua edildiği ve katılanların topluca fotoğraf çektiği ifade edilmiştir [İkdâm 2834, 27 Nisan 1318/10 Mayıs 1902, s 1].

8 Mayıs 1902 Perşembe günü Neoloki Yorgiyef adlı Bulgar hastahanesinin açılışı yapıldı. Açılıшта Erkân-ı Harbiye Müşiri Şakir Paşa, Şehremini Rıdvan Paşa, Hamidiye Etfal Hastahanesi başhekimi Miralay İbrahim Bey'in yanı sıra Eksarh ve maiyetindeki metropolitlerle Bulgaristan'dan gelen heyet de hazır bulunmuştu. Padişah tarafından gönderilen bandonun verdiği müzik dinletisinden sonra bir ayin yapılmış ve akabinde de parası Hazine-i Hassa tarafından verilen bir kokteyl verilmiştir. Bu açılıшта bir konuşma yapan Hamidiye Etfal hastahanesi başhekimi İbrahim Bey, Hamdiye Hastahanesinin bugün açılışını yaptıkları Bulgar Hastahanesinin yapılması noktasında teşvik edici bir rol oynadığını belirtmiş ve Padişah'ın emri

olarak hastahanenin ihtiyaçlarının giderilmesi hususunda Hamidiye Etfal Hastahanesi'nin gereken her türlü yardımı yapacağını dile getirmiştir. Konuşmayı müteakip bando Hamidiye Marşı⁵'ni çalmıştır. Bulgaristan'dan gelen heyetin memnuniyetinin dile getirdiği hastahanenin resmi açılışından sonra Pera Palas Oteli'nde haziruna bir ziyafet tertip edilmiştir [İkdam 2833, 26 Nisan 1318/9 Mayıs 1902, s 2]. 9 Mayıs Cuma günü Bulgaristan'dan gelen tebrik heyetinden Prens Ferdinand'ın başyaveri general Nikolayef, Dahiliye Nazırı Ludskanof Efendi ve Bulgaristan Kapı Kethüdası Keşuf Efendi, II. Abdülhamid tarafından kabul edilmişlerdir. Haberi hemen aynı ifadelerle veren Servet gazetesinde ise Eksarh Yosif Efendi'nin bir fotoğrafına yer verilmiştir [İkdam 2834, 27 Nisan 1318/10 Mayıs 1902, s 1; Servet 248, 27 Nisan 1318/10 Mayıs 1902, s 1].

Foto 2: Eksarh Yosif'in Servet Gazetesinde yayımlanan resmi.
[Servet 248, 27 Nisan 1318/10 Mayıs 1902, s 1].

Bulgaristan'dan gelen heyetin yaptığı son ziyaret İkdam gazetesinin 12 Mayıs 1902 tarihli nüshasında "Hamidiye Etfâl Hastahâne-i Âlîsini Ziyâret" başlığı ile haber verilmektedir. Bulgaristan Dahiliye Nazırı Ludskanof Efendi, açılışını yaptıkları Bulgar hastahanesi baş hekimi ve operatörü Yakobyana Efendi ile birlikte 11 Mayıs 1902 Pazar günü hastahaneyi ziyaret etmiştir. Ludskanof kendisinin daha önce Bulgaristan Sıhhiye Meclisi'nin başkanlığını yaptığını ifade ederek bu ziyarete çok önem verdiğini söyledikten sonra gezdiği hastahanenin dönemin en modern hastahanelerinden biri olduğunu belirtmiştir.

⁵ Hamidiye Marşı Yesarizâde Necib Ahmed Paşa tarafından kaleme alınmıştır. I. Meşrutiyet Marşı olarak da bilinmektedir. Bk. [Özcan 2006: 488].

Hastahaneyi gezdikten sonra İstanbul'dan ayrılan Ludskanof Efendi İstanbul'da bulunduğu süre zarfında karşılaştığı mükemmel tutumdan dolayı Hamidiye Etfal Hastahanesi başhekimi İbrahim Bey'e şu sözleri söylemiştir: "*Şevketme'âb efendimiz hazretleri bu 'âciz kullarını Dersa'âdet'te bulunduğum müddetçe lütfen iltifâtın son derecesine müstağrak buyurdular. Hakk-ı bendegânemde lâyük olmadığım Hâlde mahzâ-yı lütf ve kerem-i hümâyûnlarından raygân buyurdular şu iltâf-ı mâlâ-nihâye-i şehinşâhîleri mâdâmü'l-hayât-ı kalb-i kemterânemden zâ'il olamayacağını lütfen 'aynen hazret-i cihanbânîlerine 'arz etmenizi istirhâm eylerin'*" [İkdam 2836, 29 Nisan 1318/12 Mayıs 1902, s.1]. Ludskanof Efendi hastahanenin ziyaretçi defterine de iyi niyetlerini içeren bir yazı yazmıştır [Servet 248, 29 Nisan 1318/12 Mayıs 1902, s. 1]. Gazetenin 8 Mayıs tarihli nüshasında Bulgar heyeti'nin Cuma günü geri döneceği yazılmasına rağmen Ludskanof'un Pazar gününe kadar kaldığını görmekteyiz. Heyetin geri kalanının da Pazar gününe kadar kaldığı yönünde Servet gazetesinin 12 Mayıs 1902 tarihli nüshası bize ipuçları vermektedir. Haberde; Bulgaristan Prens'i'nin başyâveri general Nikolayef'e Murassa ' Mecîdî, Bulgaristan Dâhiliye Nâzırı Ludskanof ve Kapu Kethüdâsı Keşuf Efendilere Birinci Rütbeden 'Osmânî ve prensin yâverlerinden İstıyanof Efendi'ye İkinci Rütbeden Mecîdî nişanlarının verildiği bildirilmektedir [Servet 250, 29 Nisan 1318/12 Mayıs 1902, s. 1].

Tebrik heyetinde yer alan üyelerden bazıları döndüklerinde, yaptıkları seyahat ve Osmanlı Devleti hakkındaki görüşleri hakkında halka konuşmalar yapmıştır. Bunlardan birisi Tırnova'dan gelen Slavkof'tur. Slavkof, Tırnova'ya dönüşünde belediye kiraathanesinde bir toplantı düzenlemiş ve Rusların Bulgaristan hakkındaki beslediği kötü emellerden bahsederek kendilerine her zaman çok iyi davranan Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmadıkları taktirde akibetlerinin çok kötü olacağını dile getirmiştir [BOA.A.MTZ.04., 77/79, İef 1, 11 Mayıs 1318/24 Mayıs 1902; BOA.Y.MTV., 230/74, 11 Mayıs 1318/24 Mayıs 1902].

Eksarhı Tebrîk İçin Köprülü ve Varna'da Yapılan Kutlamalar

Eksarh Yosif'in yirmi beşinci görev yılı kutlamaları İstanbul dışında da özellikle Bulgar nüfusun yoğun olduğu bölgelerde yapılmıştır. Köprülü Kaymakamlığı kutlamalarla ilgili Sadarete gönderdiği 14 Mayıs 1902 tarihli bir yazıda kutlamalarla ilgili şu bilgileri vermektedir: Köprülü Kazası'nda yapılan kutlamalara 4.000 kadar Bulgar katılmıştır. Kaza merkezindeki Bandeli Kilisesi'ne yapılan ayinden sonra Bulgar okuluna giden kalabalığa burada öğretmenler tarafından Eksarh Yosif'in hayatı ve Bulgar cemaatinin eğitimde gösterdikleri ilerleme hakkında konuşmalar yapılmıştır. Padişaha da dua edildikten sonra İstanbul'dan gönderilen üç yüz kadar resmi bir öğretmen tarafından papazlara ve diğer Bulgarlara verildikten sonra okuldaki toplantıya son verilmiştir. Daha sonra civar köylerden gelen papazlar keşişhanede çalgılar ve oyunlarla akşama kadar vakit geçirmişler ve herhangi bir taşkınlık olmadan kutlamaları bitirmişlerdir [BOA.DH.MKT., 516/4, İef 1, 19 Mayıs 1318/1Haziran 1902].

Kutlama yapılan bir diğer yer ise Varna Sancağı'ydı. Varna Tüccar Vekili'nin Sofya Komiserliği'ne gönderdiği yazıda kutlamaların Varna'daki büyük Bulgar Kilisesi'nde yapılan ayinle başladığı dile getirilmiştir. Daha sonra sokak sokak gezilerek konuşmaların yapıldığı kutlamalar gece vakitlerine kadar devam etmiştir [BOA.HR.SFR.04., 673/50,24 Nisan 1318/7Mayıs 1902; BOA.HR.SFR.04., 673/52,30 Nisan 1318/13 Mayıs 1902].

Bulgar Basınının Eksarhı Tebrik İçin Giden Bulgar Heyeti ve Eksarh Hakkındaki Fikirleri

Bulgaristan'da, Eksarhı tebrik için İstanbul'a bir heyet gönderilmesinden, bu heyetin yaptığı faaliyetlerden memnun olmayan kimseler de bulunmaktaydı. Bu yönde basında taraflı ve mesnetsiz haberler yayımlamaktaydılar. Bulgaristan'da çıkan La Vetcherna Pochta adlı gazetenin 8 Mayıs 1902 tarihli nüshasındaki şu eleştiriler göze çarpmaktadır: Haberde, Bulgar heyetine Padişah tarafından Osmanlı ve Mecidi nişanlar verilmesinin gereksizliğine değiniliyor, bunun yerine dini meselelerin halledilmesi ve bazı "inananların" affedilmesinin daha yerinde olacağı belirtiliyordu. Ayrıca Osmanlı hükümetinin kötü yönetimini nişanlar vererek örtmeye çalıştığı, "Bizim Bulgarlar" diye isimlendirdiği heyet üyelerinin de nişanları almaya istekli olmaları sert bir biçimde eleştiriliyordu. Haberde Rusya elçisinin Bulgar Kilisesi'nde yapılan törene katılmadığı gibi bir memur da göndermemesini eleştirmektedir [BOA.A.MTZ.04., 76/21, 5 Mayıs 1318/18 Mayıs 1902].

Aynı gazete 13 Mayıs 1902 tarihli nüshasındaki haberde Bulgar tebrik heyetine ve özellikle hükümet temsilcisi olan Ludskanof'a bir takım eleştiriler getirmiş; Bulgar hükümetinin Osmanlı Devleti'nin istemediği bazı Bulgarları tutuklatmış, cemiyetlerini kapatmış, Makedonya'dan gelen muhacirleri bile geri gönderip silahlarına el koyduğu yazılmıştır. Ayrıca Bulgarlar arasındaki haberleşmeyi kesmişler, gazeteleri gözetim altına almışlar şeklinde iddialarda bulunulmuştur. Haberin devamında yer alan şu ifadeler tebrik heyetine bakış açısını ortaya koyması bakımından önemlidir: "*velhâsil selamlik resm-i 'âlisine giderek Abdest alıp hakpâ-yı şâhâneye 'arz-ı 'ubûdiyyet etmişlerdir ve nişân-i zîşanlarla mazhar-ı taltif-i âli buyurulmuşlardır*". Bunun büyük bir yanlış olduğunu ifade eden gazete önceden Bâb-ı Âlî ile aralarının gerginleştiği ve bir diploması mücadelesi başlatmışlarken ne oldu da hükümet yetkililerimiz teslimiyet gösterip nişanları kabul ettiler" dedikten sonra şu soruları sormuştur: "*Acaba Padişahı bize karşı tebdil-i meslek ile bi-gayr-i hakkın tevkif ve ithâm edilen kesânın tahliye-i sebillerine ve sedd olunan kiliselerle mekâtibin küşadına müsâ'ade mi buyurdular? ve Acaba Kırmılıyan mes'alesinden sarf-ı nazar mı olundu*". Haber şu cümle ile biter; *Ludskanof Efendi, acaba biz mi galebe çaldık yoksa bize mi galebe çaldılar* [BOA.A.MTZ.04., 77/31, İef 3, 30 Nisan 1318/13 Mayıs 1902].

Sofya'da çıkan Bulgarya adlı başka bir gazete de 5 Mayıs 1902 tarihindeki nüshasında Eksarhın tayininin yirmi beşinci senesi münasebetiyle gazetenin imtiyaz sahibinin gönderdiği telgrafın bir kısmını haber olarak sütunlarına taşımıştır. Haberde; Eksarhın aslında Türklerin hiçbir müsadese muhtaç olmaması lazım gerektiğini söylemekte, Eksarhlığın ruhani bir heyet değil millî bir heyet olduğunu hatırlatmaktadır. Her ne kadar Eksarh 1880 yılında Makedonya'da Bulgar Kilisesi'nin bayrağını yüceltmişse de 19. asrın sonlarına doğru kendi bayrağını Kilyede mukaddes bir emanet gibi sakladınız ve yeni bayrağın dalgalanmasını seyrettiniz. Bu tespitlerin ardından haber Eksarha hitaben şu sert ifadelerle bitmektedir: "*Makedonya'nın kendisine pek çok milletler ve kiliseler ve piskoposlar yapacak kimselere değil belki kendine hürriyet bahşedenlere ait olduğunu anlamayan bir adam mısınız?*" [BOA.A.MTZ.04., 77/42, İef 1-2, 11 Mayıs 1318/24 Mayıs 1902].

Sonuç

20. yüzyılın hemen başında artık son dönemlerini yaşayan Osmanlı Devleti tarafından kendisine bağlı Bulgar Kilisesi'nin başındaki Eksarhın yirmi beşinci görev yıldönümüne gerek Osmanlı Devleti gerekse Bulgaristan Prensiği önem vermiştir. Osmanlı Devleti Eksarh Yosifi nişan ile taltif ettiği gibi Bulgaristan'dan gelen heyete de gereken ilgi ve alakayı göstermiş,

onlara da nişanlar vermiş ve heyete devletin güç ve kudretini hissettirmek istediğinden gerekli ilgi ve alakayı göstermiştir. Bulgaristan'dan gelen heyet de İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde Eksarh Yosif'i tebrik etmişler, onurlarına verilen ziyafetlere ve çeşitli açılışlara katılmışlardır. Madalyonun diğer yüzünde ise yapılan bu ziyaretten memnun olmayan bir kesim vardı. Dönemin Bulgaristan'da çıkan gazetelerinde konu ile ilgili haberlerde yapılan ziyaretten ve özellikle Bulgar heyetinin ileri gelenlerinin Padişahın verdiği nişanları kabul etmelerinden duyulan öfke göze çarpmaktaydı. Bulgar basınının bu sert tutumu elbette tesadüf değildi. Uzun süreden beri bölgede meydana gelen ayrılıkçı hareketler ve tam bağımsız bir Bulgar Devleti isteyen ve bu yönde faaliyetlerini sürdüren Bulgar Prensliği'nin faaliyetlerini düşündüğümüzde söz konusu gazetelerden farklı bir tutum beklemek zaten yanlış olacaktır. Eksarh Yosif, tüm bu olaylara rağmen gerek Osmanlı Devleti'nin gerekse Bulgaristan'dan gelen heyetin memnun kalması için elinden gelen gayreti göstermiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

- BOA.A.MTZ.04., 76/21, 77/31, 77/42,77/79.
- BOA.BEO., 1837/137720, 1839/137914,1841/138016, 1844/138294.
- BOA.DH.MKT., 516/4.
- BOA.HR.SFR.04., 379/91, 379/92, 673/48,673/50,673/52.
- BOA.Y.A.HUS., 428/12, 428/36,428/43, 428/45,428/48,429/82.
- BOA.Y.MTV., 230/74.
- BOA.Y.PRK.MK., 11/36.

Araştırma Eserler

- AYDIN Mahir [1993]. "Osmanlı İdaresindeki Bulgar Milletinin Şükranlarını Gösteren Bazı Vesikalar", *X. Türk Tarih Kongresi* Ankara, 22-26 Eylül 1986 Kongreye Sunulan Bildiriler, ss. 1267-1278, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- ERYILMAZ Bilal [1990]. *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi*, İstanbul: Risale Yay.
- GÜLLÜ Erhan Ramazan [2011]. "Establishment And Status of Bulgarian Eksar", *Balkan Studies II History & Literature*, ss. 120-133, Skopje: Cyril and Methodius University Published.
- HACISALİHOĞLU ERSOY Neriman [2015]. "Bulgar Eksarhı Yosif'in Yazışmalarında Makedonya'daki Bulgar Okulları", *Osmanlıdan Cumhuriyet'e Sosyo-Kültürel Siyasi Yansımalar Prof. Dr. Ali İhsan Gencer Anısına*, ss. 137-156, İstanbul: Derin Yay.
- JELAVICH Barbara [2009]. *Balkan Tarihi 18. Ve 19. Yüzyıllar*, (Çev. İhsan Durdu-Haşim Koç-Gülçin Koç), İstanbul: Küre Yay.
- KAYAPINAR Aysel [2013]. "Bulgaristan'da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması: Dönemlendirme Sorunu ve İskân", *Türk Tarihinde Balkanlar*, C. 1, ss. 313-334, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yay.
- KOYUNCU Aşkın [1998]. *Bulgar Eksarhlığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- ÖZCAN Nuri [2006]. "Necib Ahmed Paşa, Yesarizade", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 32, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yay.
- PAKALIN Mehmet Zeki [1993]. *Osmanlı Tarih Değimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.

- SEYFELİ Canan [2011]. "Osmanlı Devlet Salnamelerinde Bulgar Eksarhlığı ve Bulgar Katolikler (1847-1918)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 52/2, ss. 157-190.
- YALÇINKAYA Alaaddin [2006]. "Osmanlılar Döneminde Bulgaristan", *Balkanlar El Kitabı*, C. 1, ss.320-330, Ankara: Vadi Yay.

Sürelî Yayınlar

- Asır, nr:678.
- İkdam, nr: 2830, 2831,2832, 2833,2834, 2836.
- Servet, nr: 243, 244, 248,250.